

הרב יהודה ברנדס / ירושלים

אהבה ונאמנות במבחן – בין שתי מגילות

השיר והמגילה

שיר השירים הוא המגילה של חג האביב, מגילת רות היא המגילה של חג הביכורים. הנושא הנגלה המרכזי של שתי המגילות הוא יחסים שבינו לבינה, אבל הן שונות זו מזו באופיין. מגילת שיר השירים פותחת ב"יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ" וחותמת ב"בְּרַח דּוֹדִי"; מגילת רות פותחת ב"וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ" ומסתיימת ב"וַיּוֹלֶד אֶת דָּוִד". שיר השירים פותח בכמיהה וכיסופים ומסתיים בפרידה, לפחות זמנית; מגילת רות ראשיתה בעקירה ובמוות וחתימתה בנחמה ובהולדת שושלת מלכות בית דוד. ליחסים בין שני הספרים, בין המועדים שבהם הם נקראים, ולהשלכות הנובעות מהם על חיי אדם, על עם ישראל ועל עבודת השם, יוקדש מאמרנו זה.

האוהבים הצעירים

שיר השירים הוא שיר של אוהבים צעירים. הרעיה מתוארת כנערה צעירה, עד כדי כך שאחיה סוברים ש"אָחוֹת לָנוּ קְטַנָּה וְשָׁדַיִם אֵין לָהּ" (שה"ש ח', ח). אמנם היא טוענת "אֲנִי חוֹמָה וְשָׁדַי כַּמִּגְדָּלוֹת" (שה"ש ח', י), אולם עצם הויכוח הזה מורה על כך שמדובר בנערה צעירה, שבעיני בני משפחתה עדיין נחשבת קטנה, ולכן הם מרשים לעצמם שלא לשמור עליה כפי שהיו שומרים על כלה הראויה לנישואין. "בְּנֵי אִמִּי נִחֲרוּ בִי שָׂמֻנִי נֹטֵרָה אֶת הַכְּרָמִים" (שה"ש א', ו), אומרת היא, והם מודים בכך: "מַה נַּעֲשֶׂה לַאֲחֹתֵנוּ בַּיּוֹם שֶׁיְּדֻבַּר בָּהּ? אִם חוֹמָה הִיא – נִבְנֶה עָלֶיהָ טִירַת כָּסֶף, וְאִם דֶּלֶת הִיא – נָצוּר עָלֶיהָ לוּחַ אָרֶז" (שה"ש ח', ט). כעת, לדבריהם, עדיין לא הגיע "היום שידובר בה" ואין הם נזהרים בשמירתה יתר על המידה.

הזוג הצעיר והמאוהב אינו יכול לממש עדיין את אהבתו. הרעיה נכספת לכך שתוכל להביא את הדוד אל בית משפחתה: "מִי יִתֶּנְךָ כְּאָח לִי יוֹנֵק שְׁדֵי אִמִּי, אֶמְצָאֲךָ בַחוּץ אֶשָּׁקְךָ גַּם לֹא יָבוּזוּ לִי: אֶנְהָגֲךָ אָבִיאֲךָ אֶל בֵּית אִמִּי תְּלַמְּדֵנִי, אַשְׁקְךָ מִיַּיִן הָרֶקַח מֵעֲסִיס רִמֹּנִי" (שה"ש ח', א), אולם אין היא זוכה לכך בכל מהלך הספר.

למעשה, אין הם יכולים כמעט להתראות. היא מצויה בדרך כלל בביתה או בין חברותיה, בנות ירושלים – בבית אמה, באחריות אחיה. הוא נמצא בין החברים, הרועים. מפעם לפעם הם מנסים להתוועד: היא שואלת "הגידה לי שאהבה נפשי איכה תרעה...", והוא

משיב לה: "צְאִי לָךְ בְּעִקְבֵי הַצֹּאן וּרְעִי אֶת גְּדִיֹּתַיִךְ עַל מִשְׁכְּנוֹת הָרֹעִים" (שה"ש א', ח). הוא "מדלג על ההרים, מקפץ על הגבעות", "משגיח מן החלונות, מציץ מן החרכים", היא רק שומעת את קולו. כך גם הוא מבקש הזדמנויות לפגשה ולראותה: "הַשְׁמִיעִינִי אֶת קוֹלֵךְ כִּי קוֹלֵךְ עָרֵב וּמַרְאַיִךְ נָאוֶה" (שה"ש ב', יד). בינתיים, היא מתחמקת ממנו כשם שהוא נעלם מפניה: "סֹב דְּמֵה לְךָ דוֹדִי לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים עַל הָרֵי בָתֶר" (שה"ש ב', יז).

רצוא ושוב

כדרכם של קשרים שכאלו, הקשר ביניהם גם אינו יציב - לא רק מפני הקשיים החיצוניים והסביבתיים, אלא גם בגלל חוסר היציבות בהתנהגותם של בני הזוג. היא חולמת עליו: "עַל מִשְׁכָּבִי בַּלֵּילוֹת בִּקַּשְׁתִּי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי בִּקַּשְׁתִּיו וְלֹא מְצָאתִיו" (שה"ש ג', א), אולם כאשר הוא מגיע, והיא שומעת סוף סוף את "קול דודי דופק פתחי לי" - היא מהססת: "פָּשַׁטְתִּי אֶת כֻּתָּנְתִּי אֵיכָכָה אֶלְבָּשֶׁנָּה רָחַצְתִּי אֶת רַגְלַי אֵיכָכָה אֲטַנְּפֵם" (שה"ש ה', ג). עד ש"קמתי אני לפתוח לדודי", "דודי חמק עבר".

המתח של החיפוש, המציאה והאובדן המיידי בא לידי ביטוי פעמים רבות בספר, גם במקומות שבהם לכאורה נראה שמצאו זה את זו. פסוק אחד מורה לכאורה על הצלחתה למוצאו ולפוגשו פגישה של ממש: "עַד שֶׁמָּצָאתִי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי אֲחַזְתִּיו וְלֹא אַרְפֶּנּוּ עַד שֶׁהֲבֵיאתִיו אֶל בֵּית אִמִּי וְאֶל חֶדֶר הוֹרָתִי" (שה"ש ג', ד). לכאורה, היא מצאתו והביאתו אל בית אמה ואל חדר הורתה. אולם פירוש הפסוק כפשוטו אינו אפשרי, שהרי היא הבהירה לשומעים שאין ביכולתה להביאו לביתה בהיותה נערה קטנה, שלפי הבנת בני משפחתה עוד לא הגיעה העת "שידובר בה". היא עצמה מודה בכך באומרה: "מי יתנך כאח לי... אביאך אל בית אמי". ואכן, מייד אחרי שאמרה "אחזתיו ולא ארפנו עד שהבאתיו אל בית אמי", היא חוזרת ומשביעה את בנות ירושלים "בצבאות או באילות השדה אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ" (שה"ש ב', ח). הווי אומר, היא יודעת שעדיין לא כשרה השעה.

מסתבר, שכל הפסקה בה משובץ הפסוק הזה אינה מתארת מציאות אלא תקווה לא-ממומשת. הפסוקים שקדמוהו מעידים על כך: "על משכבי בלילות בִּקשתי את שאהבה נפשי, בִּקשתיו ולא מצאתיו" (שה"ש ג', א) - הוא פסוק הפתיחה המתאר את המציאות, ואילו הפסוקים הבאים מתארים תקווה, תוכנית לא-ממומשת, ולכן נפתחים בלשון עתיד: "אקומה נא ואסובבה בעיר, בשוקים וברחובות, אבקשה את שאהבה נפשי". והיא שבה ומסכמת: "בִּקשתיו ולא מצאתיו".

בוסר וסמדר

גם תיאורי הטבע של שיר השירים תורמים לאווירה הזאת. תיאורי הטבע הם תיאורים אביביים, ושום דבר עדיין לא בשל: "התאנה חנטה פגיה והגפנים סמדר נתנו ריח" (שה"ש ב', יג) – עדיין אין ענבים בגפן ואין תאנים בשלות בתאנה. אכילת הפירות נזכרת בלשון עתיד: "יבוא דודי לגנו ויאכל פרי מגדיו" (שה"ש ד', טז). בשלב זה, הגן עדיין נעול. בינתיים, ברדתו אל הגן, הוא מגיע "לראות באבי הנחל, לראות הפרחה הגפן, הנצו הרימונים" (שה"ש ו', יא), וכשהיא מבקשת לצאת עמו יחדיו לשדה – "נראה אם פרחה הגפן פתח הסמדר הנצו הרימונים" (שה"ש ז', יג) – עדיין שום דבר לא בשל. לכן הכל בציפיה לעתיד – "שם אתן את דודי לך", ובינתיים: "דודי צפנתי לך".

הקריאה בשיר השירים היא חוויה מרגשת של מפגש עם אהבה סוערת: "מַיִם רַבִּים לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאַהֲבָה וּנְהָרוֹת לֹא יִשְׁטְפוּהָ" (שה"ש ח', ז), עתירת התלהבות נעורים. אבל בסיומה של השירה אנו עומדים תוהים: כיצד יסתיים הסיפור הזה? האם אחרי "ברח דודי" הוא יחזור? האם הם יצליחו להתוועד סוף סוף? האם אחיה יאשרו את השידוך? האם תהיה חתונה? ומה יהיה אחר כך? האם יחיו באושר מכאן והלאה? לשאלות אלו אין תשובות בשיר שכזה, מכיון שזה אינו סוג השאלות שהוא שואל ולא העניין שבו הוא מתמקד. השָׁרים עסוקים מדי בהתפעלות מיופיים של הדוד והרעיה, מהריגוש והמתח של הרצוא ושוב ביניהם, ומיחסם של הסובבים הצופים המשתאים.

מגילה של מבוגרים

מגילת רות מתרחשת בעולם אחר לגמרי. מדובר בה באנשים מבוגרים, בעלי משפחה. היא מתחילה ברעב ובמחסור, בגלות, בחולי ובמיתה. אין בה זכר לתיאורים רוויי החן והפריחה של שיר השירים. מחלון וכליון נושאים בשמותיהם את זרעי האסון. אין אנו יודעים דבר על טיב היחסים שבין בני המשפחה, עד אחרי מותם של שלושת הגיבורים.

במקום נערה נלהבת, החולמת על נשיקות ובית היין, אנו פוגשים שלוש אלמנות קשות יום. רות ונעמי שבות לשדי מואב ועליהן מטען של מרירות קשה. "אל תקראנה לי נעמי, קראנה לי מרה" (א', כ), אומרת נעמי לשכנותיה, ולכלותיה היא אומרת: "זקנתי מהיות לאיש" (א', יב).

אין אהבה מן הסוג של שיר השירים במגילת רות. יש בה מחוייבות ונאמנות. תחילה, זו של רות כלפי נעמי וכלפי עמה וא-לוהיה; לאחר מכן, חובתם של הקוצרים כלפי העניים המלקטים בשדה; ולבסוף, מעל הכל, מחוייבותו של בועז להקים שם לאחיו המת – הייבום והנחלה.

את מקומם של נערות ירושלים וצעירי הרועים, תופסים במגילת רות עובדי האדמה של שדות בית לחם ושכנותיה של נעמי. אנשים בוגרים, אנשי עמל, חלקם קשי יום. בניגוד לשולמית שאינה יודעת היכן תמצא את דודה, לרות אין כל קושי למצוא את בועז כאשר היא צריכה

אותו, כיון שאינו רועה ונווד, אלא בעל אחוזות הצמוד לנחלתו. הוא מבקר את הקוצרים ובוחן את עבודתם ואת דרך טיפולם בעניים המלקטים. הוא יורד אל הגורן בעת הקציר כדי לזרות את השעורים. לפיכך, הוא זמין ומצוי. המפגש ביניהם אינו מפגש סוער של זוג מאוהב, אלא מהלך שקול, מחושב ומדוקדק, שמטרתו מוגדרת היטב: להביא את בועז להכיר באחריותו כלפי משפחת נעמי, לקחת את רות לאישה, לייבם ולהקים שם לאח המת.

בעוד ששיר השירים מעלה את הקורא לפסגות ותהומות של ריגושים, ובסופו של דבר מותיר אותו בתהייה בדבר עתיד לא-ברור, מגילת רות מובילה את הקורא בהדרגה אך בבטחה מן התוהו אל הסדר. יש בה פתרונות ברורים ומוחלטים, אם כי גם היא שומרת על מידה ראויה של סקרנות ומתח. הקורא מתקדם במסלול עקבי מעולם מרוסק ושבור לסיום של תיקון וריפוי. יש בה משפחה מלוכדת, שושלת צאצאים הנמשכת לדורות, יציבות וחוסן כלכלי וקהילה תומכת.

ימי אביב וקציר

גם זירת הטבע של מגילת רות שונה בתכלית. בניגוד לאביב הפורח אך הבוסרי בשיר השירים, מגילת רות מתרחשת בימי הקציר, בעידן של בשלות. למען הדיוק יש לומר שנעמי הגיעה לבית לחם ב"תחילת קציר שעורים" - שכידוע, מתחיל עם העומר בט"ז ניסן. אם כן, מגילה זו מתרחשת אף היא באביב, לא פחות משיר השירים. אולם דווקא משום כך מובלט יותר השוני בין שני החיבורים. הגם ששניהם מתרחשים באותה עונה, כל אחד מהם מרוכז בעולם אחר לגמרי. העולם של שיר השירים הוא עולם של גינות, בשמים ופריחה, ואילו העולם של רות הוא עולם של שדות וקציר. אפשר לנסח כך: בשעה שבה הדוד והרעיה של שיר השירים משוטטים עם חבריהם וחברותיהם ברחובות העיר, בגנות ובכרמים, עסוקים בשדות בית לחם שבארץ יהודה ובארץ ישראל כולה חבורות חבורות של איכרים בעמל היומיומי הקשה של הקציר. אנשי מגילת רות הם בבחינת "אוגר בקיץ בן משכיל" (משלי י', ה).

לילה, ברחובות ובגורן

סצנת הלילה בשתי המגילות מצביעה אף היא על הניגוד הגמור ביניהן. גם רות וגם השולמית יוצאות בלילה מביתן למפגש עם האיש, מושא תקוותיהן וחלומותיהן. השולמית מחפשת ברחובות את אהובה, נעזרת בשומרים, משביעה את בנות ירושלים שיעזרו לה לחפש, מצפה שיבוא אל ביתה. יש משהו קל דעת, פזיז ונלהב בהתנהגותה של הנערה - בהתרוצצותה הממשית או המדומיינת ברחובות העיר בלילה, המסתיימת, באחד התיאורים, ב"הכוני, פצעוני, נשאו את רדידי מעלי" (שה"ש ה', ז). לעומתה, רות יוצאת למשימה ממוקדת בגורן של בועז. היא מקבלת הנחיות מדויקות מחמותה: מה ללבוש, מה להביא

איתה, מה לומר ומה לא לומר, כיצד לנהוג. הכל מחושב עד תום. היא גם נזהרת "אל ייוודע כי באה האִשה הגורן" (ג', יד). מכל מעשיה משתקפת שמירה זהירה על צניעות ועל כבוד המשפחה. התנהגות של כובד ראש ואחריות.

בין קידושין לכתובות

יש מה להסיק מן ההקבלה הזאת ברמות שונות של נמשלים, ובראש ובראשונה אף למשל עצמו. שיר השירים מספר את הסיפור הרומנטי של זוג צעיר, ואילו מגילת רות מספרת את הסיפור המחייב של משפחה ונישואין. בדורנו, שבו ניתן ערך-יתר לרומנטיקה ויש בו זילות של מוסד הנישואין, מן הראוי לתת את הדעת על הפגמים והחסרונות שבזוגיות המתוארת בשיר השירים, ועל האיכויות והעומק של הזוגיות וקשרי המשפחה המתוארים במגילת רות. עם זאת, אסור להתעלם מן הערך של גילויי האהבה כפי שהם מופיעים בשיר השירים. אין להפוך את הנישואין למוסד חברתי כלכלי בעלמא. צירוף של הרכיבים השונים ואיזון נכון ביניהם - הוא שיוצר מערכת בריאה. תחילתה במסכת קידושין, ההולמת את רוח שיר השירים, והמשכה במסכת כתובות, ההולמת את רוח מגילת רות.

בין גאולה ראשונה לגאולה אחרונה

מישור שני הוא המישור ההיסטורי-לאומי, זה שבו מתוארים הקשרים שבין כנסת ישראל לקב"ה.

שיר השירים הוא משל ליחסים שבין כנסת ישראל לקב"ה ביציאת מצרים ובעקבותיה. זו התקופה של "זכרתי לך חסד נעוריך". תקופה של אהבה סוערת: נסים גלויים, מכות מצרים, קריעת ים סוף, המסע במדבר ומתן תורה, חציית הירדן והכניסה לארץ. אולם זו אהבה שיש בה מעלות ומורדות, פסגות שיא ותהומות שפל. כל הלבטים והקשיים: השעבוד למצרים, ההיסוס על ים סוף, חטא העגל והמרגלים, המתאוויים והמתאוננים, ההתמהמהות, ההחמצות, ולבסוף - גם סילוק השכינה והגלות - "ברח דודי". זו מערכת של בוסר וסמדר, שעם כל הפסגות הנפלאות שאליהן הגיעה - לא התקיימה לאורך זמן. זוהי מגילת האביב, מגילת יציאת מצרים וחג הפסח.

מגילת רות היא המגילה של הגאולה העתידה. ראשיתה בתקופת השבר של ימי השופטים, וחתימתה בתקוַת העתיד של התשובה והגאולה, שמתמצית בארבע המילים: "וישי הוליד את דוד" (ד', כב). כל התקווה למשיח, לגאולה ולבניין בית המקדש גנוזה בארבע המילים הללו. מובן שהן אינן עומדות בפני עצמן; הן תלויות בהקשר כולו - סיפור של שיבה לארץ, גרות, הקמת שם לאח המת, גאולת הקרקע ותיקון המשפחה.

זו מגילת הביכורים המציינת את ההגעה אל המנוחה והנחלה, כפי שקורא מביא הביכורים: "ויביאנו אל המקום הזה, ויתן לנו את הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש" (דברים כ"ו, ט).

ספירת העומר מקשרת את פסח עם שבועות. ההלל החלקי בימי הפסח, התהליך המתקדם של הספירה, ובכלל זה מנהגי האבלות שנצטרפו אליה במשך הדורות, מורים על הדרך הארוכה שצריך עוד לעבור, מראשית הגאולה בפסח ועד השלמתה במתן תורה, בבניין המקדש ובמלכות בית דוד, המסומלים בסיומה של הספירה, בחג השבועות.

בין "ובקשתם משם" ל"איש ההלכה"

מישור שלישי שבו מקובל לדרוש את שיר השירים הוא המישור של היחס בין הנשמה לא-לוהים. הנשמה היא הרעיה, א-לוהים הוא הדוד, והסיפור הוא סיפור של געגוע, של מעלות ומורדות נמשכים, של התלהבות עצומה מחד גיסא ושל נפילות משמעותיות מאידך גיסא. את המימד הזה תיאר בפירוט ובחיוניות רבה הגרי"ד סולובייצ'יק בספרו "ובקשתם משם". הוא מתאר את מצב ה"רצוא ושוב" של הנפש על בסיס שיר השירים. מכותרות החיבור ניתן להבין את אופיו: "הלכה גלויה ואהבה מסותרת", "לב עורג", "לב נכזב", "לב נפתע", "לב כוסף ומפחד", "לב מפולג", "לב רץ ובורח", "לב מתנחם", "לב מתדבק" וכיוצא באלה. לעומת זאת, בספרו "איש ההלכה" (שבמהדורת המחלקה לתרבות תורנית בגולה, ההסתדרות הציונית העולמית, ירושלים תשל"ט, נכרך בכרך אחד עם "ובקשתם משם"), מציג הרי"ד דמות דתית שונה לחלוטין, מסוייגת לחלוטין מ"איש הדת".

איש הדת, כפי שהוא מתואר ב"איש ההלכה", הוא דמות 'שיר השירימית'. בעמ' 62 מתאר הגרי"ד את איש הדת על פי המונחים שתיאר בפרוטרוט ב"ובקשתם משם", על פי שיר השירים. הוא מציג את "איש ההלכה" כניגודו של איש הדת, בכך שהוא כובש את הרגשות הדתיים ומנתב אותם לתוך עשיה הלכתית. "יש באיש ההלכה החגיגיות שבאופי, ועמדה זו עוצרת בעד האדם להימשך אחרי קיצוניות מופרזת בחיים האמוציונליים, ושמה מחסום לרוחו הנוטה לפעמים להרוס את מחיצת ההתאפקות וההבלגה". (עמ' 63). בועז, רות ונעמי הם "אישי הלכה", במובן הבריסקאי של המושג, ואילו הדוד והרעיה בשיר השירים שייכים, לפי הגדרותיו, לעולם של "איש הדת", שממנו הוא מסתייג ב"איש ההלכה" אבל שאותו הוא מתאר מתוך הזדהות גמורה ב"ובקשתם שם".

אין לתמוה על כפילות זו, בשל תפיסתו הדיאלקטית של הרי"ד בכל משנתו הרעיונית והלמדנית. הדיאלקטיקה היא יסוד מוסד במשנתו, כפי שהוא עצמו כותב ב"גאון וענוה" (דברי הגות והערכה, עמ' 211 ואילך). לפיכך, אין לנו לתמוה על הסתירה לכאורה, אלא אדרבה – ללמוד ממנו שיש מקום לקיים את שני ההיבטים ואת שתי דרכי ההנהגה והחיים זו בצד זו. לעיתים ההנהגות הסותרות נועדו לאנשים שונים, שכל אחד מהם נדרש לפעול לפי אופיו ונסיבות חייו; לעיתים ההנהגות הסותרות יכולות להתקיים באדם אחד, בתקופות שונות של חייו או בנסיבות שונות; ולפעמים אפילו בעת ובעונה אחת מתקיים ה"רצוא ושוב" בין שני מימדים של האישיות ונפש האדם.

גם בכתבי הראי"ה (בפרקים רבים ב"חכמת הקודש" שבאורות הקודש ח"א וב"מוסר הקודש" שבח"ג) ניתן להצביע על תופעה דומה, הן בהצגת דגמים שונים של אישיות דתית והן בלגיטימיות של השניות המתקיימת בין הדגמים הללו.

הצד השווה

הצד השווה לשתי המגילות הוא בהבנת ההנהגה העולמית והא-לוהית כהנהגה שיש בה משברים ותיקון, מעלות ומורדות, כשלונות והצלחות. גם בסיפור האהבה וגם בסיפור המשפחה, גם בהיסטוריה של עם ישראל וגם בנפש האדם. שום דבר לא ודאי ובטוח. מצד אחד, זו עמדה שיש בה כדי לחולל יראה. "אשרי אדם מפחד תמיד ומקשה לבו יפול ברעה" (משלי כ"ח, יד). בעולם הזה, אי אפשר לנוח ולשקוט בביטחון, כי תמיד עשויה להתרגש צרה. בין במישור החמרי, בין במישור הרוחני - "אל תאמן בעצמך עד יום מותך". הצד החיובי הוא בכך שלעולם אין להתייאש, וגם מי שירד לדיוטה התחתונה, יכול עוד לשוב ולעלות, להירפא, להיבנות ולהיתקן. ההיבט המחייב הוא שאדם צריך להשתדל במעשיו להטות כלפי מעלה וכלפי תיקון. שתי המגילות אינן טוענות שהדברים המתרחשים בעולם הם נדנדה אקראית של עליות וירידות. הדמויות הפועלות בשתי המגילות הן דמויות מלאות חיוניות ופעולה, תקוה וחזון. אלמלא האמינו בחסד הא-לוהי ובמעלת בני האדם, היו רות ונעמי, כמו השולמית והדוד, מתייאשות בשלבי המשבר ולא ממשיכות. מחלון וכליון, אלימלך והגואל - פלוני אלמוני - מייצגים את המגמה המתייאשת והמוותרת במגילת רות. החברות והשומרים מייצגים, במידה מסויימת, את הגישה הספקנית והוותרנית בשיר השירים. שאלות "מה דודך מדוד" והכאות השומרים מבטאות זלזול ובוז לשאיפותיה של הנערה, אולם משורר שיר השירים אינו נפתה אחרי הספקנות, והוא מזדהה עם המשך המאמצים של הנערה להיפגש עם דודה. כך גם בעל מגילת רות מכוון את הקורא, באמצעות הניגודיות, להבין ולהבחין בין דרך הישר לדרך השגויה: כנגד אלימלך היורד מן הארץ בעת משבר ומחלון וכליון הנושאים להם נשים נכריות, עומדת נעמי המבקשת לחזור לבית לחם. כנגד ערפה המפנה עורף לחמותה, מוצגת רות הדבקה בה. כנגד הגואל הנזהר שמא ישחית את נחלתו, עומד בועז הגומל חסד עם עניים ואלמנות ומקים שם לאחיו המת.

בין חג החירות לחג מתן תורה, משתרעת תקופת ספירת העומר, שחכמי הח"ן החשיבו אותה לתקופה ראויה לתיקון והשתלמות מוסרית ורוחנית. המסר העולה משתי המגילות כאחת הוא שבידי האדם האחריות על עתידו וגורלו, ובידיו להעלות עמו את העם והעולם כולו. יש להבין, שהחובה לפעול ולעשות, להאמין ולקוות קיימת גם - ואולי בעיקר - בשעות של נסיגה ומשבר, תהיה וספק, הסתתרות הדוד ועייפות הרעיה. כדי להצליח בכך יש להאמין בכוחה של העשייה האנושית, וברצון הא-לוהי לפתוח פתח כפתחו של אולם לאדם הפותח ולו כפתחו של מחט.